

УДК 334.724.4:332

Світлана Іванівна ТЕРЕЩЕНКО

доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри економіки та підприємництва ім. проф. І. М. Брюховецького, Сумський національний аграрний університет, Україна, e-mail: s.i.terechenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-1308>

Анастасія Миколаївна АВРАМЕНКО

бакалавр за спеціальністю 076 «Підприємство, торгівля та біржова діяльність», Сумський національний аграрний університет, Україна, e-mail: nastyaavrmenko496@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ ТА ОЦІНКА ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Терещенко, С. І., Авраменко, А. М. (2021). Теоретичні засади створення житлово-будівельного кластеру регіону та оцінка його ефективності. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2021. № 3-4 (78-79). С. 160–172.

Анотація. У статті розглянуто питання створення регіонального житлово-будівельного кластеру з метою пошуку ефективних підходів до підвищення конкурентоспроможності підприємств цієї галузі та реалізації відповідних інноваційних пріоритетів, які дозволять підвищити внутрішню та міжнародну конкурентоспроможність його членів за рахунок комерційного і некомерційного співробітництва, наукових досліджень та інновацій, освіти, навчання і заходів політичної підтримки. За допомогою методу кластерного аналізу проведено дослідження взаємозалежності між обсягом виконаних будівельних робіт та капітальними інвестиціями. Проаналізовано Обласну цільову програму підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім» на 2019–2020 рр. з метою виявлення джерел підтримки місцевих органів влади щодо створення регіонального житлово-будівельного кластеру. Відповідно до умов реалізації кластерної політики запропоновано п'ять принципових характеристик, а саме: наявність конкурентоспроможних підприємств; наявність у регіоні конкурентних переваг для розвитку кластерів; зростання економічних показників галузі; широке коло учасників; наявність зв'язків між усіма учасниками кластерів, що дало змогу запропонувати розраховувати економічну ефективність діяльності кластерів. Для підтримки та розвитку сучасних інтеграційних систем та їх невід'ємної частини кластерних структур та систем міжкластерної взаємодії бізнес-мереж, пропонуємо при Верховній Раді України створити комісію з розвитку інтеграційних соціально-економічних структур (промислових, науково-технологічних та бізнес-парків, вільних економічних зон та спеціальних зон економічного та технологічного розвитку, high-test парків), яка має забезпечити розробку необхідних законодавчих актів та надання новим структурам необхідних прав та переваг для розвитку.

Ключові слова: кластер; кластеризація; житлово-будівельний кластер; інноваційний розвиток; координаційна рада кластерів; учасники кластеру.

Светлана Ивановна ТЕРЕЩЕНКО

доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой экономики и предпринимательства им. проф. И. Н. Брюховецкого, Сумской национальной аграрный университет, Украина, e-mail: s.i.terechenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-1308>

Анастасія Николаевна АВРАМЕНКО

бакалавр по спеціальності 076 «Предпринимательство, торговля и биржевая деятельность», Сумской національний аграрний университет, Украина, e-mail: nastyaavramenko496@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ ЖИЛИЩНО-СТРОИТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА РЕГИОНА И ОЦЕНКА ЕГО ЭФФЕКТИВНОСТИ

Терещенко, С. И., Авраменко, А. Н. (2021). Теоретические основы создания жилищно-строительного кластера региона и оценка его эффективности. *Вестник социально-экономических исследований* : сб. науч. трудов. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2021. № 3-4 (78-79). С. 160–172.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы создания регионального жилищно-строительного кластера с целью поиска эффективных подходов к повышению конкурентоспособности предприятий этой отрасли и реализации соответствующих инновационных приоритетов, которые позволяют повысить внутреннюю и международную конкурентоспособность его членов за счет коммерческого и некоммерческого сотрудничества, научных исследований и инноваций, образования и мероприятий политической поддержки. С помощью метода кластерного анализа проведены исследования взаимозависимости между объемом выполненных строительных работ и капитальными инвестициями. Проанализирована Областная целевая программа поддержки индивидуального жилищного строительства «Собственный дом» на 2019–2020 гг. с целью выявления источников поддержки местных органов власти по созданию регионального жилищно-строительного кластера. Согласно условиям реализации кластерной политики предложено пять принципиальных характеристик, а именно: наличие конкурентоспособных предприятий; наличие в регионе конкурентных преимуществ для развития кластеров; рост экономических показателей отрасли; широкий круг участников; наличие связей между всеми участниками кластеров, что позволило предложить рассчитывать экономическую эффективность деятельности кластеров. Для поддержки и развития современных интеграционных систем и их неотъемлемой части кластерных структур и систем межкластерного взаимодействия бизнес-сетей, предлагаем при Верховной Раде Украины создать комиссию по развитию интеграционных социально-экономических структур (промышленных, научно-технологических и бизнес-парков, свободных экономических зон и специальных зон экономического и технологического развития, high-test парков). Эта комиссия должна обеспечить разработку необходимых законодательных актов, а также предоставлять новым структурам необходимые права и преимущества для развития.

Ключевые слова: кластер; кластеризация; жилищно-строительный кластер; инновационное развитие; координационный совет кластеров; участники кластера.

Svitlana TERESHCHENKO

Doctor of Economics, Associate Professor, Head of Economics and Entrepreneurship Department named after prof. I. N. Bryukhovetsky, Sumy National Agrarian University, Ukraine, e-mail: s.i.terechenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-1308>

Anastasia AVRAMENKO

Bachelor in specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activity», Sumy National Agrarian University, Ukraine, e-mail: nastyaavramenko496@gmail.com

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR CREATING A HOUSING AND CONSTRUCTION CLUSTER IN THE REGION AND EVALUATION OF ITS EFFICIENCY

Tereshchenko, S., Avramenko, A. (2021). Theoretical foundations for creating a housing and construction cluster in the region and evaluation of its efficiency [Teoretychni zasady stvorennia zhytlovo-budivelnogo klasteru rehionu ta otsinka yoho efektyvnosti], *Socio-economic research bulletin, Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3-4 (78-79), pp. 160–172.

Abstract. *The article considers the issue of creating a regional housing and construction cluster in order to find effective approaches to increasing of enterprises competitiveness in this industry and implementation of relevant innovation priorities that will increase domestic and international competitiveness of its members through commercial and non-commercial cooperation, scientific research and innovation, education, training and political support activities. Using the cluster analysis method, studies of the interdependence between the volume of completed construction work and capital investments were carried out. The Regional target program for supporting individual housing construction «Own House» for 2019–2020 was analyzed in order to identify sources of support for local authorities to create a regional housing and construction cluster. In accordance with the conditions of the cluster policy implementation, five fundamental characteristics are proposed, namely: the presence of competitive enterprises; availability of competitive advantages in the region for cluster development; growth of economic indicators of the industry; a wide range of participants; the presence of links between all participants in the clusters, which made it possible to propose calculating the economic efficiency of clusters. To support and develop modern integration systems and their integral part of cluster structures and systems of inter-cluster interaction of business networks, we propose to create a commission at the Verkhovna Rada of Ukraine to develop integration socio-economic structures (industrial, science and technology and business parks, free economic zones and special zones of economic and technological development, high-test parks), which should ensure the development of the necessary legislation and provide new structures with the necessary rights and benefits for development.*

Keywords: *cluster; clustering; housing and construction cluster; innovation development; cluster coordination council; cluster members.*

JEL classification: *L740; M210; O180*

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(78-79\).2021.160-172](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(78-79).2021.160-172)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом намітилася тенденція до все більшого залучення окремих регіонів до конкурентних відносин на національному та світовому рівнях, що обумовлює актуальність досліджень проблеми конкурентоспроможності регіонів та необхідність пошуку ефективних підходів до підвищення конкурентоспроможності країни в цілому. Одним із таких підходів, який застосовується в багатьох країнах світу, є кластерний.

В умовах кризових явищ у світовій економіці останніми роками інтерес до кластерів як мобільних самодостатніх економічних модулів, що можуть швидко та ефективно реагувати на зміни в оточуючому середовищі, зростає. Важливим є індивідуальний підхід до формування кластерів в регіонах держави, адже кожен із них має свою специфіку.

Формування кластерів в Україні знаходиться на початковому етапі. Задля забезпечення сталого економічного розвитку країни та її регіонів необхідна

програма реструктуризації економіки, яка повинна бути адаптованою до умов глобальної конкуренції і, відповідно, передбачати підтримку кластерних ініціатив на муніципальному, регіональному та національному рівнях. Важливим завданням стає розповсюдження сучасного економічного світогляду серед усіх учасників ринкових перетворень в нашому суспільстві. Це обумовлює необхідність досліджень ролі кластерів в різних сферах суспільного життя в реаліях вітчизняної економіки.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В контексті реалій української економіки вагомий внесок в розвиток кластерної теорії зробили В. Прайс, М. Войнаренко та О. Костишина (1999; 2000; 2001), В. Чевганова та І. Брижань (2002), С. Соколенко (2004; 2006), Н. Волкова та Т. Сахно (2005), В. Труш та І. Бігун (2007), О. Михайловська (2007), Р. Л. Лупак (2013) та ін.

Застосуванням методів кластерного аналізу для розв'язання конкретних практичних проблем займалися такі вітчизняні науковці: Н. С. Краснокутська [1], Н. А. Волкова, А. В. Воронін, С. С. Гаркавенко, А. С. Лавренко, О. М. Паливода, Л. М. Попова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні поки що створення кластерних мережевих структур не набуло належного розвитку. Для цього не створено відповідного інституціонального та інституційного середовища. Більше того, утворені на сьогодні кластери не мають підтримки з боку уряду. Таким чином, з боку держави необхідно вжити більш масштабні й термінові дії, які забезпечать розроблення загальнодержавної комплексної програми створення кластерів. При цьому важливим є забезпечення умов, які базувалися б на аналізі стратегічного потенціалу регіонів, виявленні існуючих проблем їх розвитку та стимулюванні інтеграційних процесів у межах певних територій. Розроблення моделі ефективної підтримки поширення кластерних структур прискорило б їх формування [2].

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад створення житлово-будівельного кластеру на рівні регіону та оцінка його ефективності у напрямку підвищення рівня конкурентоспроможності будівельної продукції на ринку житлової нерухомості. У зв'язку з цим необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати основні позиції Обласної цільової програми підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім»; сформулювати регіональну модель будівельного кластеру; визначити складові будівельного кластеру Сумщини; обґрунтувати показники, які б дозволили розраховувати ефективність діяльності запропонованого кластеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку Сумської області, направлено на підвищення ефективності й інтенсифікацію виробництва та прискорене вирішення соціальних проблем, неможливе без залучення і раціонального використання інвестицій (і, зокрема, в основний капітал). У 2019 році Сумською обласною радою на двадцять четвертій сесії було прийнято Обласну цільову програму підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім» на 2019–2020 роки. Основні позиції цієї програми представлено в табл. 1.

Специфіка інвестиційного ринку Сумської області полягає у відносній обмеженості власних фінансових ресурсів і мінімальному впливі її адміністрації на національне законодавство при відносно максимальному залученні в економічний обіг прав на використання природних і інших майнових ресурсів. Основним

напрямом підвищення інвестиційної привабливості Сумщини має стати створення нових виробничих систем – кластерів [2, с. 123; 3, с. 201].

Таблиця 1

Паспорт Обласної цільової програми підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім» на 2019–2020 рр.

Ініціатор розроблення програми	Сумська обласна рада
Дата, номер і назва розпорядчого документа органу виконавчої влади про розроблення Програми	Розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації № 700-ОД від 23.11.2018 р. «Про розроблення проекту Обласної цільової програми підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім» на 2019–2020 роки»
Розробник програми	Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації
Співрозробник Програми	Сумське обласне комунальне підприємство «Фонд інвестування об'єктів соціальної сфери та промисловості»
Відповідальний виконавець Програми	Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації
Виконавець Програми	Сумське обласне комунальне підприємство «Фонд інвестування об'єктів соціальної сфери та промисловості»
Учасники програми	Громадяни України – індивідуальні сумські забудовники, об'єднані територіальні громади
Термін реалізації програми	2019–2020 роки
Перелік бюджетів, які беруть участь у виконанні Програми	Державний та обласний бюджети, бюджети об'єднаних територіальних громад
Загальний обсяг фінансування, необхідний для реалізації програми, всього і в тому числі:	Всього 50 млн. грн. Із них у 2019 році – 25 млн. грн. у 2020 році – 25 млн. грн.
Кошти державного бюджету	Всього 10 млн. грн.
Кошти обласного бюджету	Всього 2,4 млн. грн.
Районні бюджети	Всього 37,6 млн. грн.
Кошти із небюджетних джерел	відсутні

Джерело: розроблено авторами

Саме такі об'єднання, вважаємо, стануть інституційним механізмом реалізації відповідних інноваційних пріоритетів та дадуть змогу підвищити внутрішню та міжнародну конкурентоспроможність його членів за рахунок комерційного і некомерційного співробітництва, наукових досліджень та інновацій, освіти, навчання і заходів політичної підтримки.

Кожен регіон відповідно до властивих йому особливостей соціального і економічного потенціалу володіє об'єктивним внутрішнім критерієм оптимальності, визначення якого обумовлює необхідність ідентифікації спеціалізації регіонального господарства.

При розробці нами моделі житлово-будівельного кластеру на Сумщині увага приділялася як відповідному кластеру згідно з програмою житлового будівництва не тільки регіону, але й країни взагалі, так і кластеру експлуатації вже існуючих будівельних об'єднань.

Витрати, пов'язані з будівництвом, реконструкцією, ремонтом і утриманням житлових будівель, здійснюються за рахунок бюджетних та інших коштів для

реалізації програм розвитку житлового будівництва України з метою підвищення соціального рівня життя населення, особливо в сільській місцевості, забезпечення якісним житлом, оздоровлення екологічної обстановки тощо. Вважаємо, що кластерна форма організації виробництва сприяє зниженню собівартості будівництва житла, забезпечує підвищення продуктивності праці та дозволяє здійснювати інноваційну діяльність протягом тривалого часу.

Структура будівельного кластеру регіону наведена на рис. 1.

Рис. 1. Будівельний кластер регіону
Джерело: [2]

Вважаємо, що в Сумському регіоні для розвитку житлово-будівельного комплексу в інноваційному напрямку найбільш доцільним є формування галузевого кластеру. Високоєфективний кластер має здійснити кооперацію великих підприємств-виробників будівельної техніки та обладнання; підприємств виробників будівельних матеріалів з власного виробництва, полімерно-цементних покриттів, щєбнево-мастичних та інших організацій; освітніх установ; проектних інститутів, банків, страхових та лізинговий компаній [2]. Для нашого регіону пропонуємо включити до житлово-будівельного кластеру наступні організації: будівельні компанії, які працюють в нашому регіоні; навчальні заклади; проектні установи: департамент екології та охорони природних ресурсів в м. Суми; органи місцевого самоврядування та Об'єднання територіальних громад страхові та лізингові компанії [4].

Безумовно, у кластері повинні брати участь і навчальні заклади, які готують висококваліфікованих фахівців.

Таблиця 2

Склад житлово-будівельного кластеру на Сумщині

Назва	Вид діяльності	Проекти
CBS Холдинг	Багатопрофільна інвестиційно-промислова група, що веде свою діяльність в п'яти областях України. Холдинг консолідує компанії, які спеціалізуються на девелопменті, послугах генерального підряду, брокерських операціях на ринку житлової і комерційної нерухомості, маркетингу, інформаційних технологіях і консалтингу в сфері нерухомості.	Будівельні проекти CBS – безкомпромісне співвідношення ціни і якості, яке виражається в розташуванні земельних ділянок, нестандартних архітектурних рішеннях і оптимальних термінах реалізації.
Будівельна компанія «Федорченко»	Основним напрямком діяльності компанії є будівництво житлових багатоповерхових будинків, але виконуються й індивідуальні замовлення.	На сьогоднішній день це багатогалузеве підприємство, яке протягом багатьох років успішно займається будівництвом багатоповерхових житлових будинків, об'єктів соціально-культурного призначення, елітних котеджів, торговельних та офісних комплексів, а також власним виробництвом будівельних матеріалів.
ТОВ «ВКП «Нотехс»	Один із найбільших та найуспішніших забудовників м. Суми, працює на ринку нерухомості з 2000 року. Головним напрямом діяльності підприємства є будівництво нового сучасного доступного житла.	Серед будівель та споруд, побудованих ТОВ «ВКП «Нотехс», чільне місце посідають багатоповерхові цегляні будинки з просторими квартирами, які вже завоювали прихильність серед клієнтів, будинки із вбудованими торговельно-розважальними комплексами та офісними приміщеннями.
ПАТ «Сумбуд»	Багатопрофільна інженерна проектно-будівельна підрядна організація, що має ліцензію на весь комплекс будівельних послуг, власну виробничу базу з необхідним парком будівельних машин і механізмів, кваліфікований персонал, що дозволяє домагатися високих результатів з мінімальними витратами при спорудженні об'єктів будь-якої категорії складності.	ПАТ «Сумбуд» сьогодні – це 15 злагоджено працюючих підприємств і підрозділів високої технологічної оснащеності.
ТОВ «Топаз»	Основним напрямком діяльності компанії є будівництво житлових багатоповерхових будинків, офісних центрів, торгово-розважальних центрів, спортивних комплексів, сучасних проектних будівель високотехнологічного промислового призначення. На сьогоднішній день ми маємо 20.	Річний досвід управління нерухомістю: створення концепцій, проектування, будівництво і експлуатації бізнес-центрів класу «А», торгово-розважальних комплексів преміум-класу і житлової нерухомості.

Джерело: сформовано авторами

Найстарішим закладом в регіоні є Сумський будівельний коледж. Гідне місце займає і будівельний факультет Сумського національного аграрного університету, який готує інженерів з будівництва та архітекторів (табл. 3).

Таблиця 3

Склад житлово-будівельного кластеру на Сумщині – навчальні заклади	
Навчальні заклади	Діяльність
Сумський національний аграрний університет	Вже більше ніж 15 років готує висококваліфіковані кадри для будівельних організацій
Сумський будівельний коледж	Вже більше ніж 80 років готує молодших спеціалістів для будівельної галузі
Сумське вище професійне училище № 16	Готують спеціалістів з будівництва за робочими професіями
Вище професійне училище будівництва і автотранспорту	Готують спеціалістів з будівництва за робочими професіями

Джерело: сформовано авторами

Будь-яке будівництво не можливе без проєктувальних установ. Серед них гідне місце посідають Сумгорбудпроект та Сумська філія ДП «Чернігівський науково-дослідний та проєктний інститут землеустрою» (табл. 4).

Таблиця 4

Склад житлово-будівельного кластеру на Сумщині – проєктні установи	
Установи	Діяльність
Сумська філія ДП «Чернігівський науково-дослідний та проєктний інститут землеустрою»	Перелік робіт: оновлення планово-картографічних матеріалів за межами населених пунктів, виконання топографо-геодезичних робіт, та кадастрових зйомок
Сумгорбудпроект	Поряд з комплексним проєктуванням об'єктів, інститут виконує проєктні роботи з будівництва окремих будівель та споруд, внутрішніх та зовнішніх інженерних мереж та систем. Інститут «Сумгорбудпроект» забезпечує виготовлення проєктно-кошторисної документації з усіх частин проєкту, здійснює авторський нагляд за будівництвом. За участю інституту збудовано близько 60-и об'єктів цивільного і житлового призначення

Джерело: сформовано авторами

Учасники кластера здійснюють інвестиції в спеціалізовані, але споріднені технології, інфраструктуру, людські ресурси, що призводить до масового виникнення нових фірм. Таким чином, кластери передбачають значні капіталовкладення. Організаційне вдосконалення будівельної галузі має бути здійснене шляхом створення великого житлово-будівельного кластера, що сприяє появі синергетичного ефекту діяльності за рахунок акумулювання фінансово-технічного, виробничого і кадрового потенціалу, створення інвестиційної привабливості цього сектора економіки регіону [2, с. 323].

Основний принцип такої угоди – партнерство і взаємодопомога. Отже, пропонуємо об'єднати зусилля учасників кластеру, щоб підтримати одне одного,

допомагати вирішувати екологічні питання та проблеми, організувати спільні заходи задля покращення екологічної безпеки житлового будівництва [5, с. 273].

Підприємства кластера, що знаходяться в одному регіоні максимально використовують його природний та кадровий потенціал. У процесі розвитку кластеру економічні ресурси починають притікати до нього з ізольованих галузей, які не можуть використати їх настільки ж продуктивно. Тісна співпраця всіх учасників виробничого процесу від постачальників сировини до споживачів кінцевого продукту забезпечує планування роботи кластера на перспективу, дає постійне завантаження, знижує собівартість продукції та послуг, створює єдиний економічний та інформаційний простір. Нові виробники, що приходять з інших галузей, прискорюють свій розвиток, стимулюючи науково-дослідні роботи та забезпечуючи необхідні засоби для впровадження нових стратегій [6]. Система житлово-будівельних кластерів дозволить отримати такі переваги:

- нівелювання стану сегментарності впливу – кластерна система передбачає системний вплив та комплексне залучення його елементів;
- доступність стратегічного планування в процесі екологізації – кластеризація дозволяє формувати прогностичні показники з високою точністю;
- перспективи в досягненні стану безвідходності в господарській діяльності – формування кластерної системи дозволяє повністю переробляти чи знов використовувати всі відходи господарської діяльності;
- впровадження перспективних комплексних програм – кластерна система дозволяє реалізацію комплексної програми впливу, яка недоступна для ординарного сегментарного впливу і дозволяє розповсюджувати вплив на всі елементи системи одночасно;
- підвищення привабливості для інвестування – формування системи кластеру є найбільш прийнятною моделлю для візуалізації переваг в екологічному інвестуванні, що дозволяє чітко відобразити ступінь мінімізації ризиків та строки виконання проектів [1, с. 118].

Кластерна політика наразі визнана ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності та інноваційності галузей в регіонах України. На рівні держави проводиться значна робота з підтримки наявних кластерних ініціатив тому, що кластер розглядається як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Відповідно до умов реалізації кластерної політики вони мають п'ять принципових характеристик, а саме: наявність конкурентоспроможних підприємств; наявність у регіоні конкурентних переваг для розвитку кластерів; зростання економічних показників галузі; широке коло учасників; наявність зв'язків між усіма учасниками кластерів.

Враховуючи всі перелічені вище критерії, існує методика, за якою можна розрахувати економічну ефективність діяльності кластерів. Критерії оцінюються за 3-бальною шкалою (табл. 5).

Бали присвоюються експертною групою, що складається з висококваліфікованих, компетентних і досить досвідчених фахівців на підставі статистичних даних і їх аналізу, з урахуванням факторів, що впливають на критерії. Експертній групі також пропонується присвоїти для кожного критерію коефіцієнт впливу (K) на характеристику (N). Оцінка характеристик створюваного кластера буде визначатися шляхом множення кількості балів (k_i) за кожним критерієм на коефіцієнт його впливу на характеристику за такою формулою: $N = \sum (k_i \times K_i)$.

Показник ефективності створення галузевого кластера (Еф) визначається як середньоарифметичне підсумкових оцінок за всіма характеристиками. На підставі вищевказаної шкали визначення балів пропонується вважати, що створення кластера буде ефективно в тому випадку, якщо підсумкова оцінка буде більш 7,5 балів, так як в цьому випадку створення галузевого кластера зробить істотний позитивний вплив на розвиток галузі, і, відповідно, визначить ефективність створюваного галузевого кластера. Запропонована методика дозволить оцінити ефективність діяльності створеного кластеру [10, с. 39–41].

Таблиця 5

Шкала визначення значень критеріїв при оцінці економічної ефективності діяльності кластерів

Значення	Зміст
«0» балів	створення галузевого кластера не зробить вплив на розвиток галузі або надасть негативний вплив
«5» балів	створення галузевого кластера незначно вплине на розвиток галузі
«10» балів	створення галузевого кластера зробить істотний позитивний вплив на розвиток галузі

Джерело: сформовано авторами

Кластери створені і функціонують у всіх областях будівельної сфери України. Перший із них у цій галузі і фактично в Україні – кластер «Поділля» створено у місті Хмельницькому в 1998 р. Він об'єднав більше 30-ти пов'язаних з будівництвом підприємств і організацій, що розташовані на території Хмельницької області, майже всі з яких співпрацюють донині, забезпечуючи робочими місцями близько п'яти тисяч чоловік. Кластер виконує оригінальні замовлення як в Україні, так і закордоном в рамках українсько-польської програми ділової співпраці. Створення будівельного кластера на Хмельниччині стало можливим завдяки наявності на території області корисних копалин, що використовуються у будівельній індустрії, а також відповідного наукового, виробничого і кадрового потенціалу. Не останню роль відіграла і та обставина, що через місто Хмельницький проходять великі фінансові потоки завдяки тому, що за останні десятиліття в ньому сформувалися великі оптові ринки. Якщо досвід кластеру «Поділля» можна оцінювати як вихід на міжнародний ринок у формі експорту будівельних послуг, то в Харківській області спільно з Білгородською областю Росії і Сумською областю створили транскордонний будівельний кластер єврорегіону «Слобожанщина». До його складу увійшли представники органів місцевої влади, підприємства і установи інфраструктури, громадські організації, підприємницькі структури, будівельні організації, що спеціалізуються на наданні послуг з проектування, виробництві будівельних матеріалів, будівництві, наданні послуг у будівельному комплексі, технічній експлуатації, реконструкції і капітальному ремонті об'єктів житлового, цивільного і промислового призначення Білгородської, Харківської і Сумської областей. Організаторами кластера виступили Білгородський обласний фонд підтримки малого підприємництва, Білгородський державний технологічний університет імені В. Г. Шахова, Відкрите акціонерне товариство «Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва» і Харківський державний технічний університет будівництва і архітектури.

У 2015 році було створено будівельний кластер «Нова Сумщина – 2015». Впровадження кластеру буде спрощувати дозвільні процедури, впроваджувати максимальне використання будівельних матеріалів місцевого виробництва і т.п. Про це йдеться у Стратегії соціально-економічного розвитку регіону «Нова Сумщина – 2015», в якій будівництво позначено одним з основних пріоритетів. Згідно з розрахунками авторів Стратегії, кластер може забезпечити до 40% запланованого на рік будівництва. Щоб забезпечити потреби населення Сумської області, необхідно щороку будувати 350 тис. квадратних метрів житла. Відповідно до урядової програми «Доступне житло» протягом семи років у регіоні планується побудувати понад 1,2 млн. кв. м житлової площі. Сумщина в 2015 році вже отримала перші 3 млн. грн. на реалізацію цієї програми [8, с. 167].

Також до виконання проектів активно залучаються малі та середні будівельно-монтажні організації (підприємства, субпідприємства). Які саме малі та середні будівельно-монтажні організації Сумської області увійдуть до кластеру має вирішити Координаційна рада, створена з учасників кластеру [11, с. 208].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, економічний ефект від взаємодії малих і великих підприємств у рамках кластеру обумовлений: виробничо-будівельною кооперацією, що дозволяє ефективно використати сукупний потенціал мережних партнерів; зниженням витрат на модернізацію будівельної продукції шляхом передачі частини робіт партнерам, що спеціалізуються в конкретних видах діяльності.

Для підтримки та розвитку сучасних інтеграційних систем та їх невід'ємної частини кластерних структур та систем міжкластерної взаємодії бізнес-мереж доцільно при Верховній Раді України створити комісію з розвитку інтеграційних соціально-економічних структур (промислових, науково-технологічних та бізнес-парків, вільних економічних зон та спеціальних зон економічного та технологічного розвитку, high-test парків), яка має забезпечити розробку необхідних законодавчих актів та надання новим структурам необхідних прав та переваг для розвитку.

Одночасно з нормативно-правовим забезпеченням розвитку інтеграційних соціально-економічних структур потрібно здійснювати координацію діяльності міністерств та відомств з реалізації програм інноваційного розвитку і підвищення конкурентоздатності національної економіки та окремих регіонів. Для цього Кабінету Міністрів України потрібно розробити програму розвитку інноваційних промислових кластерів, в якій передбачити систему заохочення для учасників та відповідні додаткові пільги, з допомогою яких можна збільшити надходження прямих іноземних інвестицій, створити нові робочі місця і тим самим зменшити обсяги еміграції молоді та кваліфікованої робочої сили.

Таким чином, створення регіонального житлово-будівельного кластера дозволить підвищити конкурентоспроможність економіки, рівень і якість життя населення України за рахунок поліпшення інвестиційного клімату, інституційних перетворень.

Література

1. Краснокутська Н. С. *Потенціал підприємства : формування та оцінка* : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2015. 352 с.
2. Лупак Р. Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 4. С. 320–325.

3. Підвищення конкурентоспроможності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів). Підсумки соціально-економічних досліджень / за ред. С. І. Соколенка. Київ : Логос, 2005. 222 с.
4. Концепція кластеризації економіки України (проект) / Міністерство економіки України : сайт. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 03.11.2021).
5. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : монографія в 3 т. / за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. Т. 3 : Конкурентоспроможність української економіки. Київ : Фенікс, 2007. 556 с.
6. Про схвалення Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів : рішення Колегії Міністерства регіонального розвитку та будівництва України № 46 від 17.09.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vra46661-09#Text> (дата звернення: 08.11. 2021).
7. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2021).
8. Клименко С. М., Омеляненко, Т. В., Барабась Д. О. та ін. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2016. 527 с.
9. Державне агентство України з інвестицій та інновацій : сайт. URL: <http://www.in.gov.ua> (дата звернення: 05.11.2021).
10. Гапак Н. М., Слава С. С. Кластеризація субрегіонів за активністю підтримки пріоритетних видів економічної діяльності : емпірична модель на прикладі Закарпатської області. *Регіональна економіка*. 2015. № 2. С. 37–43.
11. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 304 с.

References

1. Krasnokutska, N. S. (2015). *Enterprise potential: formation and evaluation* [Potensial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka], TSNL, Kyiv, 352 s. [in Ukrainian]
2. Lupak, R. L. (2013). Economic substantiation of enterprise competitiveness strategic management [Ekonomiche obhruntuvannia stratehichnoho upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva], *Biznes Inform*, No. 4, s. 320–325 [in Ukrainian]
3. Sokolenko, S. I. (ed.) (2005). *Improving the competitiveness of the regional economy of the West and South of Ukraine on the basis of new manufacturing systems (clusters) formation*. Results of socio-economic research [Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ekonomiky oblastey Zakhodu ta Pivdnia Ukrainy na osnovi formuvannia novykh vyrobnychykh system (klasteriv). Pidsumky sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen], Lohos, Kyiv, 222 s. [in Ukrainian]
4. *The concept of clustering of economy of Ukraine (project)* (2014). [Kontseptsiia klasteryzatsii ekonomiky Ukrainy (proekt)], Ministerstvo ekonomiky Ukrainy: sait. Retrieved from: <http://www/kmu.gov.ua> [in Ukrainian]
5. Heyets, V. M., Semynozhenko, V. P. & Kvasnyuk, B. Ye. (eds.) (2007). *Strategic challenges of the XXI century for society and economy in Ukraine*: monograph. Vol. 3: Competitiveness of the Ukrainian economy [Stratehichni vyklyky XXI stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy: monohrafiia. T. 3. Konkurentospromozhnist ukrainskoi ekonomiky], Feniks, Kyiv, 556 s. [in Ukrainian]
6. *On approval of the Concept of the National Strategy formation and development of crossborder clusters*: Law of Ukraine, No. 46, 17.09.2009 [Pro skhvalennia Kontseptsii Natsionalnoi stratehii formuvannia ta rozvytku transkordonnnykh klasteriv: rishennia Kolehii Ministerstva rehionalnoho rozvytku ta budivnytstva Ukrayiny, No. 46, 17.09.2009]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vra46661-09#Text> [in Ukrainian]
7. *The united web portal of executive authorities of Ukraine*: website. Retrieved from: <http://www.kmu.gov.ua> [in Ukrainian]
8. Klymenko, S. M., Omelyanenko, T. V., Barabas, D. O. et al. (2016). *Enterprise competitiveness management* [Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva], KNEU, Kyiv, 527 s. [in Ukrainian]

9. *State Agency of Ukraine for Investments and Innovations*: website [Derzhavne ahentstvo Ukrainy z investytsii ta innovatsii: sait]. Retrieved from: <http://www.in.gov.ua> [in Ukrainian]
10. Gapak, N. M. & Slava, S. S. (2015). Clustering of subregions by activity support of priority types of economic activity: empirical model on the example of Zakarpattia region [Klasteryzatsiia subrehioniv za aktyvnistiu pidtrymky priorytetnykh vydiv ekonomichnoi diialnosti: empirychna model na prykladi Zakarpatskoi oblasti], *Rehionalna ekonomika*, No. 2, s. 37–43 [in Ukrainian]
11. Kyzym, M. O. (2011). *Industrial policy and clustering of economy of Ukraine*: monograph [Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy: monohrafiia], Kharkiv, VD «INZHEK», 304 s. [in Ukrainian]